

PROGRAMY INFORMAČNÍ GRAMOTNOSTI V ZAHRANIČÍ

Eva Marvanová, Národní knihovna ČR

Definice informační gramotnosti

Pojem informační gramotnost byl poprvé zaznamenán v roce 1974 Paulem Zurkowskim. V současnosti existuje celá řada definic. Nejčastěji používaná definice pojmu informační gramotnost je uvedena ve zprávě Komise pro informační gramotnost při Asociaci amerických knihoven v roce 1989:

„K dosažení informační gramotnosti musí být jedinec schopen rozeznat, kdy potřebuje informace, a dále je vyhledat, vyhodnotit a efektivně využít. Informačně gramotní lidé se naučili, jak se učit. Vědí, jak se učit, protože vědí, jak jsou znalosti pořádány, jak je možné informace vyhledat a využít je tak, aby se z nich další mohli učit. Jsou to lidé připravení pro celoživotní vzdělávání, protože mohou vždy najít informace potřebné k určitému rozhodnutí či k vyřešení daného úkolu.“

Další definice informační gramotnosti rozvíjely vzdělávací instituce, profesionální organizace a jednotlivci. Protože informace může být prezentována v množství různých formátů, pojem informace se používá nejen v relaci k tištěným slovům.

Obecný pojem informační gramotnost zahrnuje vizuální, počítačovou, digitální, síťovou a základní gramotnost.

Jednu z novějších definic prezentoval SCOUNL (Society of College, National & University Libraries). V roce 2000 byla publikována studie, *Seven pillars of wisdom. Good practice in information skills development* autorů Sheily Corral a Helen Hathaway, kde jsou definovány informační dovednosti a jejich význam ve vzdělávání. Byl vypracován model informační gramotnosti, který tvoří 7 pilířů.

Tabulka prvků informační gramotnosti

Informační gramotnost	Vizuální gramotnost	Mediální= komunikační gramotnost	Počítačová gramotnost	Digitální gramotnost	Síťová gramotnost
Informačně gramotná osoba:	Vizuálně gramotná osoba má:	Mediálně gramotná osoba má:	Počítačově gramotná osoba má:	Digitálně gramotnost je:	Síťově gramotná osoba má:
Uznává, že přesné a úplné informace jsou podstatou racionálního rozhodování					

Má potřebu získávat informace					
Formuluje otázky na základě informačních potřeb					
Identifikuje potencionální informační zdroje					Vědomosti o dosahu a využití globální sítě informačních zdrojů a služeb
Rozvíjí úspěšné strategie vyhledávání					Má znalosti systému, pomocí kterého jsou informace na síti vytvářeny, spravovány, zpřístupňovány
Přistupuje ke zdrojům informací		Schopnost přístupu			Umí získat specifické druhy informací ze sítě využíváním řady nalezených pomůcek
Vyhodnocuje informace	Schopnost porozumět a užívat zobrazení	Analyzovat		Schopnost porozumět	
Třídí informace pro praktické využití		Shromáždit informace vedoucí k určitým závěrům	Schopnost vytvořit a zpracovat dokumenty a data pomocí softwaru	Využívat informace v mnoha různých formátech z rozsáhlé oblasti počítačových zdrojů	Umí zpracovávat informace ze sítě kombinováním různých zdrojů, rozšiřuje je nebo zvyšuje význam informací v konkrétních podmínkách
Integruje nové informace do existujícího souboru znalostí	Včetně schopnosti myslet, učit se a vyjadřovat se v pojmech zobrazení				Užívá informace ze sítě k analyzování a řešení pracovních a osobních záležitostí a získanými službami zvyšuje kvalitu svého života

Zdroj: Information literacy : essential skills for the information age / Michael B. Eisenberg, Carrie A. Lowe, and Kathleen L. Spitzer., s.10.

Zahraniční organizace a instituce, které se zabývají oblastí informační gramotnosti a jejich programy

UNESCO

http://portal.unesco.org/ci/en/ev.php-URL_ID=15886&URL;_DO=DO_TOPIC&URL;_SECTION=201.html

Strategie UNESCO v oblasti informační gramotnosti znamená podporu rostoucího uvědomění významu informační gramotnosti ve všech úrovních vzdělávacího procesu včetně celoživotního vzdělávání, podporuje integraci informační gramotnosti do studijních plánů a začlenění knihoven do programů informační gramotnosti.

National Forum on Information Literacy (NFIL)

<http://www.infolit.org/index.html>

Fórum pokrývá skupinu 90 národních, mezinárodních a korporativních organizací, které se angažují v oblasti informační gramotnosti. Na webových stránkách je publikováno velké množství informací, které se vztahují k informační gramotnosti: definice, standardy, kompetence, programy, zprávy z konferencí. Fórum podporuje, zavádí a sleduje domácí a zahraniční projekty informační gramotnosti.

IFLA (Mezinárodní federace knihovnických spolků a institucí)

<http://www.ifla.org/>

Hlavním cílem oddílu Informační gramotnost IFLY je péče o mezinárodní spolupráci v rozvoji výchovy informačních dovedností ve všech typech knihoven. Sekce Informační gramotnost je zaměřena na všechny aspekty informační gramotnosti včetně vzdělávání uživatelů, využívání počítačů a médií ve vyučování, síťových zdrojů, partnerství v rozvoji učebních programů, distančním vzdělávání, výuce knihovníků ve vzdělávacích znalostech a technických dovednostech. Posláním sekce je rozšiřování informací o programech a trendech informační gramotnosti. Úsek informační gramotnosti spolupracuje s ostatním odbory IFLY a dalšími organizacemi v rozvoji programů, seminářů a projektů, které se vztahují k dovednostem v informační vzdělanosti.

Velká Británie

CILIP (Chartered Institute of Library and Information Professionals) <http://www.cilip.org.uk/> se profesionálně věnuje všem typům knihoven a informačních služeb ve Spojeném království. Na webové stránce CILIPu nalezneme odkaz na informační gramotnost. V roce 2003 byla vytvořena pracovní skupina odborníků, která vypracovala definici informační gramotnosti. Návrh definice byl diskutován a schválen v roce 2004.

Definice informační gramotnosti zahrnuje následující oblasti:

- potřeby informace
- dostupné zdroje
- znalosti jak vyhledat informace
- potřeba vyhodnotit výsledky
- jak pracovat s využitelnými výsledky
- etika a odpovědné užití
- jak sdělovat, rozšiřovat výsledky, závěry
- jak zvládnout, spravovat, řídit výsledky, závěry

CILIP nabízí zdarma v rámci programu informační gramotnosti 60 průvodců o využívání internetu. Příručky jsou aktualizovány a doplňovány knihovníky a instruktory. <http://www.vts.rdn.ac.uk>. CILIP nabízí rovněž širokou nabídku knih zaměřenou na informační gramotnost.

SCONUL (Society of College, National & University Libraries)

poskytuje služby univerzitním a národním knihovnám Spojeného království Velké Británie a Severního Irsku. SCONUL rozvíjí koncepcce informační gramotnosti od roku 1999.

http://www.sconul.ac.uk/activities/inf_lit/sp/model.html

Na Sheffieldské univerzitě byl proveden průzkum v oblasti informační gramotnosti, výsledkem je webová stránka s odkazy na zdroje informační gramotnosti.

<http://dis.shef.ac.uk/literacy/>

Moduly programů informační gramotnosti, které se mohou využívat ve školství a distančním studiu

MOSAIC (Making Sense of Information in the Connected Age)

<http://larnach.info/U120/>

pokrývá klíčové aspekty informační gramotnosti, je rozvržen do 12 týdnů a po jeho absolvování obdrží studenti kredit.

SAFARI (Skills in Accessing, Finding and Reviewing Information)

<http://sorbus.open.ac.uk/safari/signpostframe.htm> Modul je dostupný zdarma pro všechny uživatele, trvá celkem 14 hodin.

ECDL (European Computer Driving Licence)

ICDL(International Computer Driving Licence), kurzy standardů počítačových dovedností. <http://www.ecdl.com>

Austrálie a Nový Zéland

ANZIIL - Australian and New Zealand Institute for Information Literacy

<http://www.anziil.org/index.htm> podporuje organizace, instituce i jednotlivce v prosazování informační gramotnosti a její integraci do vzdělávacího procesu.

USA

NCLIS (The U.S. National Commission on Libraries and Information Science). Mezinárodní konference informační gramotnosti:

<http://www.nclis.gov/libinter/infolitconf&meet:/infolitconf&meet.html>:

ALA (American Library Association)

Standardy informační gramotnosti

http://www.ala.org/ala/aasl/aaslproftools/informationpower/InformationLiteracyStandards_final.pdf

ACRL (Association of College & Research Libraries) je součástí American Library Association (ALA):

<http://www.ala.org/ala/acrl/acrlissues/acrlinfolit/informationliteracy.htm>

ACRL podporuje tři hlavní cíle informační gramotnosti:

- Připravit knihovníky, aby se stali efektivními učiteli programů informační gramotnosti
- Podporovat knihovníky, pedagogy a organizační pracovníky ve vedoucí roli v rozvoji a realizaci programů informační gramotnosti
- Propojení informační gramotnosti se studijními plány vzdělávacího sektoru

▪ Iniciativy ACRL zahrnují:

- 4 a půl denní programy intenzivní výuky informační gramotnosti a vzdělání pro knihovníky

<http://www.ala.org/ala/acrl/acrlissues/acrlinfolit/professactivity/iil/immersion/immersionprograms.htm>

- Program, který napomáhá institucím v rozvoji strategií a zavádění efektivních projektů informační gramotnosti

<http://www.ala.org/ala/acrl/acrlissues/acrlinfolit/professactivity/iil/bestpractices/bestpracticesproject.htm>

- Partnerství - program poskytuje příležitosti k vytváření partnerství akademických a veřejných knihoven i programech informační gramotnosti

<http://irtstaff.austinncc.edu/Inavarro/CommunityPartnerships/Toolkit.html>

- Publikuje standardy informační gramotnosti pro vyšší odborné školy.

<http://www.ala.org/ala/acrl/acrlstandards/informationliteracycompetency.htm>

LOEX (Library Orientation Exchange)

<http://www.emich.edu/public/loex/loex.html>

Členství v LOEXu má přibližně 600 knihoven ze Spojených států, Kanady, Karibiku, Evropy, Austrálie a Nového Zélandu. LOEX pomáhá

knihovným doporučeními, instruktážními materiály a zdroji ve výuce informační gramotnosti.

CCLI (California Clearinghouse on Library Instruction) **sCIL** (Southern California Instruction Librarians) podporují programy informační gramotnosti a vzdělávací aktivity knihoven. <http://ic.arc.losrios.edu/~ccli/newsletters.htm>; <http://clics.ucsd.edu/scil/>

TLT (Teaching, Learning & Technology). Uveřejňuje na webových stránkách novinky, zdroje, materiály z oblasti informační gramotnosti <http://www.tltgroup.org/TailoredWebsites/InfoLit/BestPractices.htm>

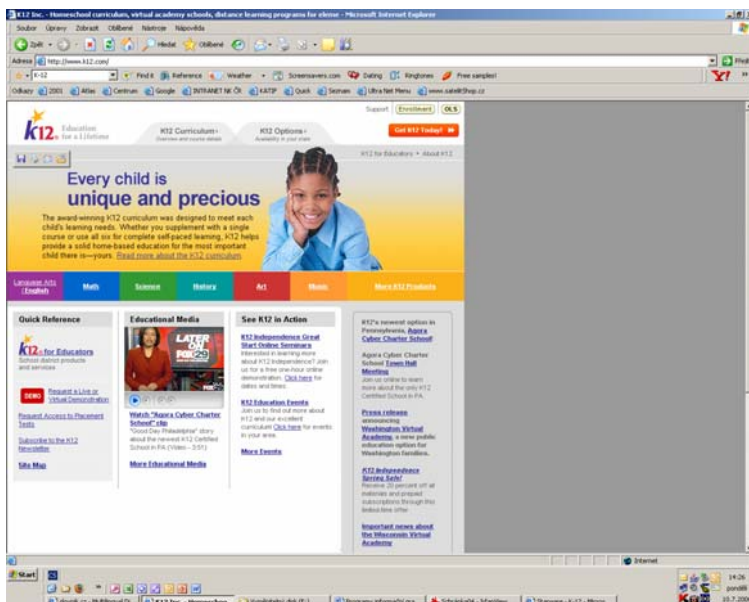
Teacher Librarian

Časopis a jeho webové stránky je určen pro pracovníky knihoven, kteří se věnují práci s dětmi a mládeží. Na webových stránkách nalezneme informace o technologiích, informační gramotnosti, managementu. <http://www.teacherlibrarian.com/index.html>

Příklady programů informační gramotnosti, které mají potenciál růstu.

K-12 <http://www.k12.com/>

Oblast K-12 byla zatím jedním z největších úspěchů integrace informační gramotnosti výuky a školních osnov.

The screenshot displays the K12.com website in a Microsoft Internet Explorer browser window. The page features a navigation menu with categories like Language Arts, Math, Science, History, Art, and Music. A prominent banner reads "Every child is unique and precious" with a photo of a young girl. Below the banner, there are several content blocks: "Quick Reference" with a link to "K12 for Educators", "Educational Media" featuring a video titled "Watch 'Alpha Cyber Charter School' story", and "See K12 in Action" with links to "K12 Independence Grant Start Online Seminars" and "K12 Education Events". The right side of the page contains a "K12's newest option in Pennsylvania, Alpha Cyber Charter School" announcement and a "K12 Independence Grant" section. The browser's address bar shows "http://www.k12.com/".

Standardy informační gramotnosti ve školství

Zavedení informační gramotnosti napříč vzdělávací komunitou je pevně zakotveno. Stalo se to díky těmto snahám:

- Zařazení standardů informační gramotnosti do studijních plánů. Standardy informační gramotnosti jsou formulovány ve třech kategoriích: informační gramotnost, individuální vzdělávání, společenská zodpovědnost. V těchto kategoriích je obsaženo 9 standardů a 29 indikátorů, které popisují obsah a metody k dosažení informační gramotnosti studentů.

- Americká asociace knihovníků školních knihoven (AASL) ve spolupráci s Asociací pro vzdělávání, komunikaci a technologie (AECT) publikovala v roce 1988 studii: *Vliv informace: příručka pro programy školních knihoven*. Tato publikace posunula roli knihovníků-„držitelů informací“ do role aktivních účastníků vzdělávacího procesu.

- V roce 1994 AASL určila klíčové prvky informační vzdělanosti studijních programů. Tyto kroky byly základem programu Big6™ (Eisenberg&Berkowitz, 1988) <http://www.big6.com/kids/>

- Rozhodnutí národních akreditačních agentur vřadit do akreditačních řádů kompetence kvalifikace informační gramotnosti.

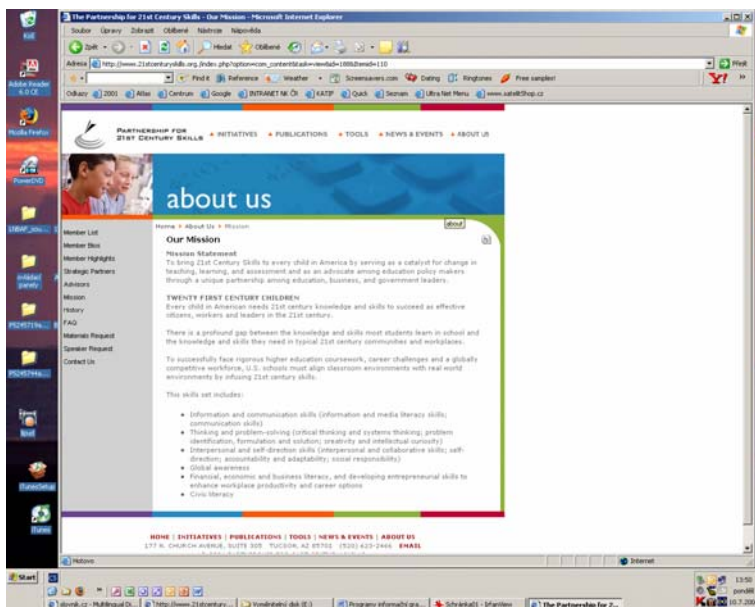
- Významný úspěch v rozvoji informační gramotnosti ve vyšším vzdělávání mělo přijetí *Kvalifikovaných standardů informační gramotnosti pro vyšší vzdělávání* (2001). Poskytuje vysokoškolským knihovníkům a univerzitním fakultám strukturovaný a logický způsob jak integrovat informační gramotnost do školních osnov.

Partnership for 21st Century Skills. Program Spolupráce dovedností v 21. století podporuje programy a projekty informační a mediální gramotnosti.

<http://www.21stcenturyskills.org/>

<http://www.evalutech.sreb.org/21stcentury/LiteracySkills.asp>

Školní knihovny mají příležitost poskytovat svým studentům potřebné informace o informační gramotnosti, mají k dispozici množství online zdrojů <http://www.school-libraries.org/resources/literacy.html>.

Stránky informační gramotnosti školních knihoven <http://www.curriculumsupport.education.nsw.gov.au/schoollibraries/index.htm>

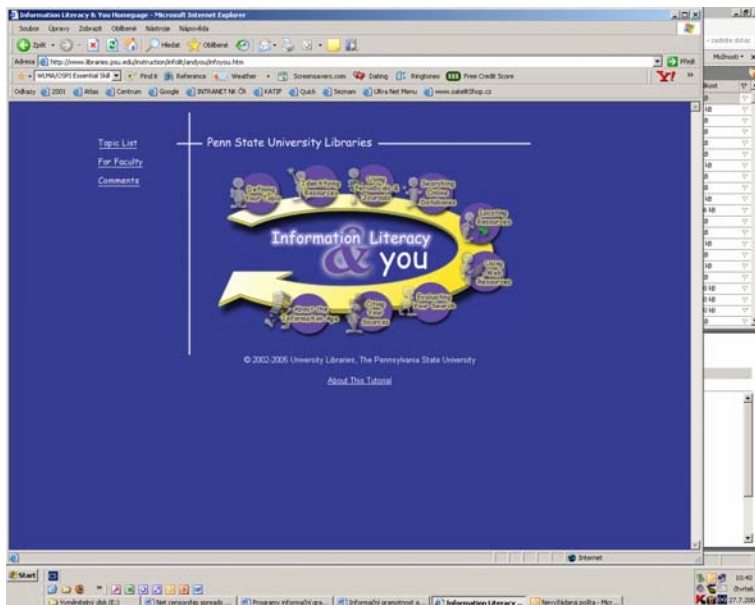
Další stránkou určenou pro školní knihovny a vyučující je **S.O.S.** (S.O.S. for Information Literacy). Tento projekt definuje sám sebe jako dynamické stránky, založené na multimediálních zdrojích pro vyučující. Financuje je Institut muzejních a knihovnických služeb. Uživatelé se musejí stát členy, aby mohli využívat informační zdroje. Stránky nabízejí virtuální výuku, plány informačních lekcí <http://www.informationliteracy.org/default.php>

Vysokoškolští knihovníci mohou nalézt mnoho stránek a programů, které se věnují informační gramotnosti, např. University of Texas System

Digital Library (**TILT**), nabízí příručky, interaktivní zdroje k výuce informační gramotnosti, v částečné nebo plné verzi. <http://tilt.lib.utsystem.edu>

Konzultace, cvičení informační gramotnosti nalezneme na stránkách knihoven Penn State University a University of Wisconsin-Parkside.

<http://www.uwp.edu/departments/library/infolit/intro>

Michael Lorenzen, referenční knihovnik z Michiganské Univerzity spravuje blog Informační gramotnost – země chaosu, kde jsou publikovány diskusní příspěvky o výchově uživatelů knihoven, informační gramotnosti. Archiv je datován zpětně do roku 2003. <http://lorenzen.blogspot.com>

Počítačová gramotnost pro seniory

Základní lecke o využívání počítačů, příručky nabízí webová stránka Rotary klubu v Santa Monica. Poskytují informace pro ty, kdo řídí a spravují třídy informační gramotnosti pro seniory a nabízí linky k online cvičením, seminářům.

http://www.helpguide.org/life/computer_literacy_adaptive_technology_seniors.htm

Rozvoj informační gramotnosti v oblasti obchodního průmyslu

Příkladem může být Iniciativa gramotnosti 21. století společnosti AOL Time Warner, která je zaměřená na pomoc mladým lidem k získání infor-

mačnických dovedností, které potřebují k získání úspěchu ve školách a ve společnosti. Obsahuje celkem sedm programů.

<http://www.aoltimewarnerfoundation.org/whatwedo/whatwedo.html>

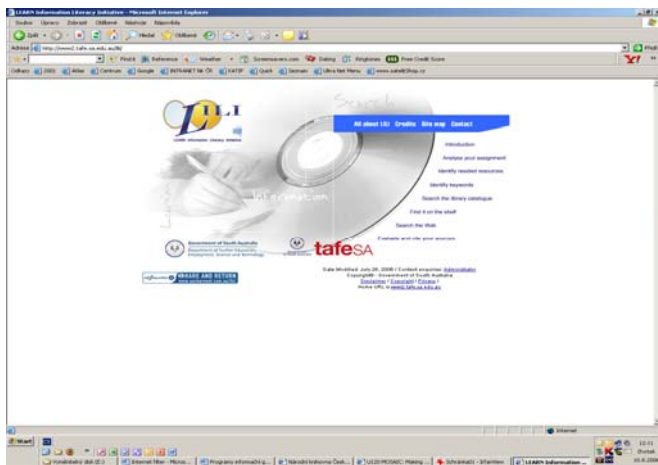
Další iniciativa je zaměřena na větší zdůraznění individuální složky informační gramotnosti: „Don't buy it“ je webová stránka KCTS a PBS (<http://pbskids.org/dontbuyit/>), která rozvíjí dovednosti mediální gramotnosti studentů ve věku od 9-11 let. Na stránce jsou např. prezentovány reklamní triky, rady zákazníkům, pravda o mediální zábavě veselým a přijatelným způsobem.

Severské země

NORDINFOlit <http://www.nordinfoolit.org/> - fórum pro informační gramotnost severských zemí nedostalo ekonomické zabezpečení a ukončilo činnost koncem roku 2004. Navzdory tomu udržují informace na síti.

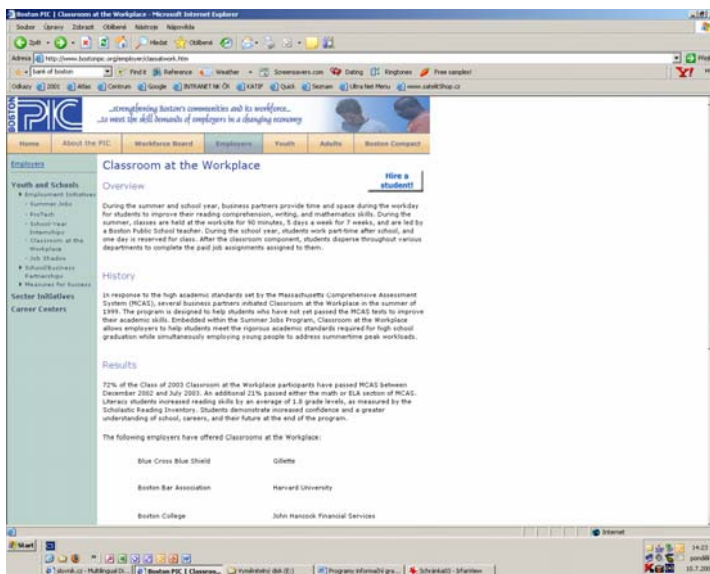
Joint Nordic Information Literacy Programme je programem informační gramotnosti v knihovnách severských zemí. Tento plán byl inspirován standardy, které byly uplatněny v USA pro různé úrovně informační gramotnosti. V severských zemích navrhuji model na program běžící od základních škol až k doktorské úrovni. Důležitým cílem je dosáhnout vyšší úrovně v zapojení knihoven ve vzdělávacím sektoru. Výsledkem je integrace informační gramotnosti do základních, středních škol, vysokých škol a univerzit. Ve Finsku nabízí veřejné knihovny telefonní instrukce v programu nazvaném **Finnish Senior SuifDay**.

Knihovny **Jižní Austrálie** spravují program informační gramotnosti LILI, jenž je součástí iniciativy LEARN. <http://www2.tafe.sa.edu.au/lili>

Vzdělávací programy v soukromém a veřejném sektoru

Některé společnosti soukromého a veřejného sektoru poskytují svým zaměstnancům školení. Příkladem může být např. Banka v Bostonu, která má dlouholetý vzdělávací plán, který zdůrazňuje školení o informačních technologiích a nabízí 100 kurzů <http://www.bostonpic.org/employer/classatwork.htm>

Závěr:

Informační gramotnost se posouvá ve stále větší míře ke znalostem z oblasti informačních a komunikačních technologií, digitalizace, vizuální a síťové gramotnosti. Školení, online příručky a kurzy jsou zaměřeny na tyto dovednosti. Pozitivním trendem je začleňování standardů informační gramotnosti do akreditačních řadů a školních osnov. Pojmy informační gramotnost se dostávají do povědomí veřejnosti, politiků, zaměstnavatelských, profesních společností. V článku jsem uvedla několik příkladů programů ze zahraničí, které napomáhají k informačnímu vzdělávání v současném digitálním světě.

Literatura:

- BALAS, Janet L. Information Literacy and Technology--They Work Best When They Work Together. *Computers in Libraries* [online]. 2006, vol. 26, no. 5 [cit. 2006-08-03], s. 26-29. ISSN 1041-7915.
- COATNEY, Sharon. Basic Information Literacy. *Teacher Librarian* [online]. 2006, vol. 33, no. 5 [cit. 2006-08-02], s. 60. ISSN 1481-1782.
- DOSKATSCH, Irene. Australian and New Zealand Institute for Information Literacy (ANZIIL): new body to champion information literacy. *Australian Academic & Research Libraries* [online]. 2002, vol. 33, no. 2 [cit. 2006-07-28], s. 113-116. ISSN 0004-8623.
- EISENBERG, Michael B. , LOWE, Carrie A., SPITZER, Kathleen L. *Information literacy : essential skills for the information age* . 2nd edition. Westport : Libraries Unlimited, 2004. 408 s. ISBN 1-59158-143-5.
- GRATCH-LINDAUER, B. Information literacy student behaviors: Potential items for the National Survey of Student Engagement.. *College & Research Libraries News* [online]. 2005, vol. 66, no. 10 [cit. 2006-07-25], s. 715-718. ISSN 0099-0086.
- Characteristics of programs of information literacy that illustrate best practice: A draft. *College & Research Libraries News* [online]. 2003 [cit. 2006-07-15].
- Characteristics of programs of information literacy that illustrate best practice: A draft. *College & Research Libraries News* [online]. 2003, vol. 64, no. 1 [cit. 2006-07-15], s. 32-35. ISSN 0099-0086.
- CHESKY, Pamela, MEYER, Martha Elaine. Creating Partnerships: A Grant-Funded Collaborative Information Literacy Project. *Knowledge Quest* [online]. 2004, vol. 33, no. 1 [cit. 2006-07-08], s. 20-21. ISSN 1094-9046.
- RUPPEL, Margie. Learning to Lead and Manage Information Literacy Instruction. *College & Research Libraries* [online]. 2006, vol. 67, no. 3 [cit. 2006-08-05], s. 284-285. ISSN 0010-0870.
- VYMĚTAL, Jan, DIAČIKOVÁ, Anna, VÁCHOVÁ, Miriam. *Informační a znalostní management v praxi*. 1. dotisk vyd. Praha : LexisNexis CZ, 2006. 399 s. Studijní texty. ISBN 80-86920001-1.